

Maurice Ravel jaio zela 150 urte

Eta zuk, egin duzu inoiz Boleroarekin?

Duela 150 urte, 1875eko martxoaren 7an jaio zen Maurice Ravel musikagile eta konpositorea, Ziburun. Mundu mailan ospetsu dira haren lanak, bereziki *Boleroa*. Sarri aipatzen da Parisen bizi izan zela, kontserbatorioan ikasi zuela aro berri bateko irakasleekin, munduko txoko guztietan entzun izan direla bere piezak... Baina inoiz gutxitan nabarmentzen da, euskaraz mintzatzen ez bazekien ere, "txundituta" zeukala Euskal Herriko kulturak.

Erreportajearen abiapuntu izango dugu *Boleroa* konposizio ezaguna, kantu horrek ere baduelako Euskal Herriarekin lotura estua.

GORKA PEÑAGARIKANO GOIKOETXEA

Pieza klasikoaren partiturak izandako hedapena ez da ahuntzaren gauerdiko ezula. 97 urte ditu Maurice Ravel ziburutarren *Boleroa*-k, eta jazzetik hasi eta flamenkoraino, Galiziako gaitatik igarota, pieza beraren bertsio ugari daude zaletu guztientzat eginak. Frank Zappa zenak ere egin zuen berea, bertsio rockeroa. *The Best Band You Never Heard in Your Life* disko entzutetsuan sartu zuen, albumaren erdi-erdian. Sarean erreskatatu daitekeen bideo batean ikus daiteke Bartzelonan 1988an emandako kontzertuan, Zappa, gitarra utzi, publikoari bizkarra eman eta orkestrako batuta hartuta, zigarroa ahoan, nola gidatzen dituen bere musikariak eta interpretatzen duten, beraien estiloan, Ravelen *Boleroa*. Oso bitxia eta zinez ikusgarria da, pieza klasikoa bera bezalaxe.

Orkestrako kantu ederra da *Boleroa*, hamazazpi minutuko konposizioa. Behetik gora doa *in crescendo*, erritmo eta tempo aldaketarik gabe, *ostinato* argia egiten, melodia bera

obsesibo samarra bihurtzeraino; baina propio egina denez, eta bestelako efektuak apurka-apurka gehitzen doazenez, epikoa izatea lortzen du.

Zineman agerpen asko izan ditu *Boleroa*-k. Famatua da sexu eszenei banda ipintzeagatik, baina eszena beroak bezalaxe, biolentzia uneko edo erasoaldi aurreko pasarteak musikaz janzteko baliatu izan da behin baino gehiagotan, epiko izatearen lirika bere eginda.

Bat aipatzearren, ezagunena akaso, 1979ko pelikula komedia-erromantiko bat da, *10-Emakume perfektua* deiturikoa. Erotismoaren mundu mailako ikur bihurtu zuen Bo Derek emakumezko aktorea. Dudley Moore-rekin ageri den eszena bero batean entzuten da *Boleroa*; apurka-apurka, piezak gorantz egiten duen gisan, protagonisten arteko tentsioa ere *in crescendo* joaten da, pasioz eta erotismoz.

Bo Dereken eta Dudley Moore-ren eszena bero hura, emakumezko aktorearen sexualizazioaren eragile izan

JABETZA PUBLIKOA

Boleroa eta Euskadiko Orkestra

ez ezik, Mendebaldeko zinemagintzan erotismoaren eta sexu-pasioaren ikur bilakatu zen. Prentsaren aldetik olatu bat sortu zen, eta Ravelen pieza, antza, "sexu-lagunen musika" bihurtu zen, gutxi gorabehera, mende berria heldu arte. Premisa bihurtu zen galdera bat airean: eta zuk, izan duzu sekula sexurik Ravelen *Boleroa*-rekin?

Pelikula horretan, argi eta garbi, *Boleroa* zen entzuten zena; zeren eta Ravelen piezaren plagio zantzuak ere bis-taratu dira urteetan. Esaterako, Akira Kurosawaren *Rashomon* filmeko kantu bat entzunda, musikaz ezer gutxi dakiena ere ohartzen da *Boleroa*-ren antza handi-handia duela. Nabarmenena eta sona handiena eskuratu zuen kasua horixe izan zen. Dena dela, beste istorio bat da ondorengo, baina gero, Kurosawaren lana plagiatzea leporatu zioten Sergio Leoneri, *Eskubete dolarren truke pelikulagatik* (jatorrizkoa, italieraz: *Per un pugno di dollari*).

BOLEROA-REN JATORRIA ERE, "SENTSUALA"

Ziburutar konpositorearen sona Frantziako administrazioaren mugetatik harago joana zen 1927rako. Biolinarentzat eta pianoarentzat *Sonata* entzutetsua argitaratu berria zuen, eta sinatua zuen kontratu handi bat, nazioarteko bira egiteko Ipar Amerikatik. Ez zen ohikoa halakorik egitea duela 100 urte.

Atlantikoa gurutzatzeko ontzia hartu baino gutxi lehenago, Europa mailan izena zuen Ida Rubinstein dantzari errusiarraren enkargua jaso zuen Ravelek: konposa zezala "izaera espainiar-dun" ballet bat. Lehenago ere lan eginak ziren elkarrekin, eta aurretik Rubinsteinek, Raveli ez ezik, Igor Stravinski konpositore entzutetsuari ere eskatu izan zizkion lan ugari. 1927rako, baina, zortzi bat urte zeramatzan Ravelek balleterako musikarik konposatu gabe. Bestelako lan ugari ere bazituen egiteko, eta inspirazio gutxi zuen, gainera. Nonbaitetik hasi behar izan zuen arakatzeko, behin AEBetatik itzulita.

Parisen bizi bazen ere, Ziburura itzultakoan gertatu ziren ondoren aipatuko direnak, 1928ko udan.

Etxera itzuli zen lehen unetik buruan izan zuen Isaac Albeniz konpositorearekin hitz egitea. Kataluniarra zen sortzez Albeniz, baina guraso gasteiztarrak zituen. Ravelek harekin elkartu nahi zuen, bere *Fandango* –gerora *Iberia* izendatua– obra sakon entzun, aztertu eta Ru-

Euskaraz ere egin dira *Boleroa*-ren interpretazioak. Besteak beste, Katia eta Marielle Labèque lapurtar ahizpek disko oso bat dedikatu zioten Raveli eta bere obrari, eta nazioarteko bira egin zuten 2017an, Oreka TX, Eñaut Elorrieta eta Thierry Biscary bidaide hartuta. Kalakan taldeak ere badu bertsiorik, txalapartaz eta danborrez lagunduta.

Bereziki, ordea, nabarmentzekoa da Euskadiko Orkestraren azken urteotako lana. Izan ere, bi disko atera ditu Ravelen bueltakoak: lehena 2021ean, haren "alde euskaldunari" begirakoa, eta bigarrena 2022aren hondarrean, "alde frantsesagoari" erreparatutakoa. Biak ala biak daude entzungai plataforma digitaletan. Lehen diskoa zabaltzen du *Bolero* kantu ezagunak.

bistein dantzariak egindako enkargua lantzen hasteko. Baina ohartu zenerako, Donostiako Gran Casinoko orkestra zuzendaria zen Enrique Fernández Arbos-ek erosi zituen Albenizen kantuaren eskubideak. Hainbat idatzitan jasotzen denez, atsekabe handiz hartu zuen notizi-a Ravelek. Fernández Arbos jaunarengana heldu zen informazio hori, eta berak kontaktatu zuen Ravelekin, esateko baietz, obra hura erabiltzeko baimena ematen ziola –ordurako ez zen edonor Ravel–. Baina plana zapuztutzat emana zuen Ravelek, eta beste bide batzuk urratzen hasia zen.

Epe motz-motzean, baina, arrakastarik ez. Ez zion ezerk konbentzitzen. Donostiako kasinoko Fernández Arbos-ekin solasaldi ugari izan zituela esaten da, melodia errepikakorrek giza-garunean eragiten duten inpaktuaz mintzatu zirela eta abar, eta, antza, handik egun batzuetara, Ziburuko hondartzan zela, inspirazioa etorri zitzaion. Bordeleko Gustave Samazeuilh konpositore eta lagunarekin zegoen hondartzan, bainu bat hartzen, eta halako batean, ziztu bizian, korrika irten omen zen uretatik, etxera joateko –jaiotetxea Ziburuko hondartza ertzean dago–. Eskuak bustita hasi zen pianoa jotzen, eta hortik sortu *Boleroa*.

Ez da, ordea, kontaktzen den bertsio bakarra. Beste batzuek esaten dute egun horretan, esnatu orduko eta pijama erantzeko astirik gabe hasi zela konposatzen.

Inspirazio unea modu batekoa edo bestekoa izanda ere, Rubinstein dantzariari gustatu zitzaion proposamena. Horixe zen bilatzen zuena: zerbait epikoa, exotikoa eta erotikoa. Izan ere, orduko topikoek zioten emakume espainiarrak suharrak eta apasionatuak zirela, beroak. Balleteko koreografia-koa ere halakoxea egin zuen dantzariak: teloa zabaltzean, argi gutxirekin eta *Boleroa*-ren erritmoan, tabernako mahai baten gainean egiten zuen dantza Rubinsteinek, hogezi gizon inguruan zituela, eserita eta karta-jokoan. Lehen unean ez zen gizonik Rubinsteini begira ipiniko, baina, musika *in crescendo* zihoan heinean, gero eta gizon gehiagok altxatuko zuten begirada. Parisko Garnier Operako estreinaldiak eskandalua eragin zuen gizartean.

Antzezlan horixe izan daiteke *10-Emakume perfektua* pelikulako Bo Dereken eta Dudley Mooreren eszenaren oinarria, inoiz halakorik esplizituki onartu ez bada ere. ●

Ravelen jaiotetxea, Ziburuko kostaldean.

"Euskal Herria maite dudan? Euskal Herria baino ez dut maite"

Joseph Maurice Ravel musikagilea Ziburun jaio zen 1875eko martxoaren 7an, eta Parisen hil zen 1937ko abenduaren 28an, eritasun neurologiko baten eraginez. Bere aita ospe handiko ingeniari frantses-suitzarra izan zen, musika afizionatua, eta ama, berriz, euskaldun lapurtarra. Euskaltzalea zen, eta berak erakutsi zizkion semeari Euskal Herriko hainbat kantu zahar. Maurice Ravelek maite zuen Euskal Herriaren ondarea, ama biziki miresten zuelako batik bat, gerora prentsan adieraziko zuenez.

Haurra zelarik, familia Parisera joan zen bizitzera. Musika-ikaske-

tak abiatu zituen oso gaztetatik, eta kontserbatorioan sartu zen nerabetan, 1889an. Garaiko irakaslerik onenak izan zituela esaten da, hala nola André Gedalge eta Gabriel Fauré konpositoreak, korrante kontserbadoreari gus-tatzen ez zitzaion ildo jarraitzen zutenak. Ingurumari horretan hazi zen Ravel, eta garaiko musika inpresionistaren bultzatzaileenetakoa bihurtu zen.

Lehen Mundu Gerra hasi eta berehala hil zen bere ama, 1914an, eta Ravelek ez zuen inoiz gaindituko kolpe hura. Sorterriarekiko gero eta gertutasun handiagoa sentitzen hasi zen, eta lehen baino gehiagoz itzuliko zen Ziburura,

uda sasoian. Bere sormenarentzat egonleku garrantzitsua izan zen Ziburuko etxea.

1929ko irailean, *Boleroa* jendarteratu eta hamar hilabetera, *La Gazzete de Biarritz* egunkariak Ravelekin izandako solasaldi baten zatitxo bat kaleratu zuen lehen orrian. Honela zioen:

"Ez naiz umoregilea. Musikaria naiz. Ez naiz harroputza. Euskalduna den gauza orotan bada musika pittin bat (...) Ea Euskal Herria maite dudan? Esango nuke Euskal Herria baino ez dudala maite. Asko bidaiatzen dut, eta saiatzen naiz lekuan lekukoa izaten. Saia-tzen naiz errusiarra izaten Erru-sian, espainiarra Espainian".

RETRONEWS.FR

Raveli buruzko hiru erreferentzia

gande goiza da, ari du egunak argitzen eta inor ez dago kalean, festa eguna izanda ere. Animalia burudun orkestraren ardura izango da herria esnatzea. Danbor hots bat entzungo da plazako kioskotik, errepika dotorean. Haren ondoan txirularia. Klarinetea gero. Eta harpa. Orduan hasiko da jendea plazara gerturatzen. Jarraian, balkoi batetik entzungo da fagota. Errekintoa segidan, eta kontrabaxua atzetik. Erritmo jarraituan, denak ere. Tronpeta jendeartetik... eta azkenik, zuzendaria. "Erritmoa gora eta gora zihoan zoraturik, eta gainezka egiten du magiak", irakur daiteke.

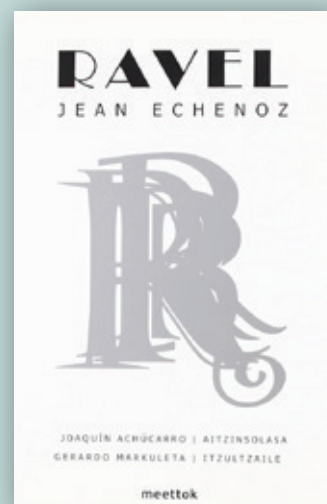
Haurrentzako liburu ilustratu honek baditu amaieran QR kode batzuk, *Boleroa*-ren interpretazio on batzuk proposatzen dituztenak. Irakurleari gonbita egiten diote liburua irakurri bitartean musika fondotik entzuteko.

Testua. Jose Antonio Abad.
Irudiak. Federico Delicado.
Argitaletxea. Pamiela.

Maurice Ravelen biografiari estu lotutako liburua da, nahiz fikziozko parte batzuk ere badituen. Konpositorearen bizitzako azken hamar urteak kontatzen ditu Jean Echenoz idazleak, 1927tik 1937ra. Joaquín Achúcarrok hitzaurrean dioen bezala, "beste liburuek asko hitz egiten dute musikaz, eta gutxi gizonaz".

Erabiltzen zituen galtzak, AEBetako bidaiara eramandako 25 pijamak eta 60 alkandorak, maniak eta ohiturak ageri dira liburuan. Atlantikoaz bestaldera egindako bidaian kontatzen da nola tutik ere ez duen ulertzen, batere belarririk ez duela frantsesaz besteko hizkuntzetarako, "euskararen salbuespenarekin". Eta, Euskal Herriari egindako beste aipamen bitxi bat bada, Echenoz idazleak honela dio Ravel gaixo-gaixorik dagoenean: "Gauzak beti konpondu ohi dira norbere herrira itzultzen den bakoitzean".

Idazlea. Jean Echenoz.
Itzultzailea. Gerardo Markuleta.
Argitaletxea. Meettok.

Nagore Irazustabarrenak eta Axier Lopezek aurkeztuta, ARGIAren *Oroimen Histerikoa* podcastaren 3. atalean egin zioten tartea Maurice Ravelen *Boleroa*-ri, izotz gaineko patinajearen baimenarekin. Ziburutik munduraino, Sobietar Batasunetik igarota. Erreferentzia ugari ditu *Boleroa*-k.

Podcasta. Oroimen histerikoa
Argitaratzailea. ARGIA

Entzun hemen:

